Turinspiration: Efteråret

- Gode tips
- Forslag til lege og aktiviteter
- Oversigt over efterårets arter

tid til tur

Indhold

Lege og aktiviteter

Opdag skovbundens former og farver

Tænd et bål og steg æbler på pinde

Tryl edderkopperne frem

Giv et træ sit troldeansigt

Fang lykkeblade i vinden

Gå i hi i skovbunden

Tag på en hyggelig mørkevandring

Oversigt over efterårets arter

Grævling

Hestekastanje

Kronhjort

Lærk

Oktobermåler

Sangsvane

Lege og aktiviteter

Opdag skovbundens former og farver

Skovbunden er fyldt med spændende ting og sager – især om efteråret. Når vi kommer uden for stierne, bliver vi opmærksomme og nysgerrige på naturen på en anden måde.

Det skal du bruge:

- Æggebakker eller poser til indsamling
- Beholdere til sortering, f.eks. bakker, baljer, kasselåg

Sådan gør du:

Tag familierne med på en tur uden for stierne i skoven. Mærk de glatte eller knasende blade under fødderne og sno jer mellem stammerne.
Undervejs kan I samle blade, pinde og nødder fra skovbunden.

Bagefter kan I sortere dem efter form og farve. Hvad har i fundet, og hvorfor mon det ser sådan ud? Er det hård eller blødt? Højlydt eller stille?

Brug jeres fund til at digte en historie sammen, lave naturkunst eller små huse til skovens alfer.

Tænd *et* bål og *ste*g æbler på pinde

Bålet er fortidens fjernsyn - vi har altid samlet os om det, hørt historier og spist foran ilden. Men hvordan laver man egentlig et bål? Prøv kræfter med at få gang i ilden og nyd sejren sammen.

Det skal du bruge:

- Tørt brænde i forskellige størrelser: bark, spåner, pinde og kævler
- Tændstikker eller stormlighter
- Evt. tændstål eller vat og sprit (alt efter sværhedsgrad)
- Lange pinde til stegning
- Æbler

Sådan gør du:

Byg bålet op ved at lægge en lille bunke kvas, bark og spåner i midten af bålstedet. Det skal være helt tørt, så ilden kan få fat.

Nu skal I beslutte bålets form. De mest klassiske bålformer er pyramide og pagode. Pyramidebål brænder hurtigt og giver gode gløder, når det falder sammen, mens pagodebålet giver mere varme og holder længe.

I får et pyramidebål, hvis I stabler de mellemstore brændestykker i en trekant rundt om optændingsbunken.

Pagodebålet kræver, at I lægger brændestykkerne i en firkant rundt om midterbunken, hvor stykkerne krydser i hjørnerne - ligesom klodsmajor, men med hul i midten. Byg løbende flere "etager" på.

Tænd ild til optændingsbunken, pust til ilden får fat og se bålet flamme op! Nyd sejren ved at stege æbler på lange pinde.

Tip!
Hvis der findes en god , lokal myte i jeres natur, er den oplagt at fortælle, mens alle varmer sig foran ilden.

Tryl edderkopperne frem

Der findes mange forskellige edderkopper, og de er slet ikke så farlige, som mange går og tror. Sammen kan I gå på jagt efter dem og opdage, hvordan nogle af dem ser ud, og hvor de bor.

Det skal du bruge:

- Papir og tuscher
- Evt. en stemmegaffel
- En pose mel
- Mørkt karton

Sådan gør du:

Begynd turen med at tegne hver jeres bud på, hvordan en edderkop og dens spind ser ud.

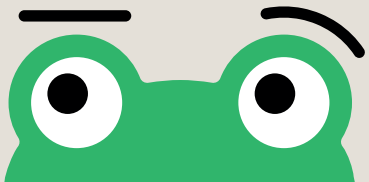
Gå sammen ud i skov eller krat, og se om I kan finde nogle spindelvæv.

Hvis du har en stemmegaffel, kan du banke den mod knæet og derefter sætte den forsigtigt på spindet. Hvis edderkoppen tror, det er en flue, vil den komme farende med det samme!
Hvis ikke, du har en stemmegaffel, kan I lede i kanterne af spindet, hvor de godt kan finde på at gemme sig, mens de venter på et bytte.

Hvis edderkoppen kom frem af skjulet, kan I flytte den et sikkert sted hen i nærheden og trylle spindet frem ved at puste en lille håndfuld mel på det. Det vil træde smukt frem, og hvis du forsigtigt fører et stykke mørkt karton bag spindet, kan I nemt undersøge dens form og størrelse.

I må gerne tage spindet med ved at lade det klistre sig på kartonet, for edderkopper er mestre I at spinde et nyt net lynhurtigt.

Sammenlign med jeres tegninger - er der noget, der har overrasket jer? Prøv evt. at tegne dem igen med jeres nye viden.

Giv *et træ sit troldeansigt*

Skoven er magisk og fyldt med nisser, trolde og alfer. Men det kan være svært at se dem, hvis man har travlt og ikke kigger og lytter efter. Hjælp træerne med at trylle deres troldeansigter frem, så forbipasserende kan få øje på skovens magiske liv.

Det skal du bruge:

- Blomsterler

Sådan gør du:

Du kan begynde med at sætte scenen og fortælle lidt om træ-troldene, og hvordan de beskytter skovens dyr og planter ved at skræmme onde ånder væk.

Giv så alle en klump ler og gå med familierne ud i skoven, hvor I skal finde et træ, der kalder på jer hver. En familie kan arbejde på det samme træ eller finde hver deres.

Nu skal I lave leransigter direkte på træet. Form jeres lerklump til en kugle og smæk den direkte på træet. Glat siderne ud med fingrene, så leret sidder tæt til træet, og form et ansigt. Tag jer gerne god tid.

Brug evt. sten, kogler, og blade fra dine omgivelser til pynt.

Gå til sidst på besøg hos hinanden eller lad det være en overraskelse, hvor og hvordan jeres ansigter endte ud.

Næste gang I går tur i skoven, kan de være, I kan finde jeres eget eller en andens troldetræ.

Med tiden vil regn og blæst viske leret væk, men I nåede at se træets hemmelige troldeansigt!

Fang lykkeblade i vinden

Et gammelt sagn siger, at den, der kan fange et blad fra et efterårstræ, får masser af held og lykke i det nye år. Det er tilmed en sjov leg, som både giver røde kinder og gode grin. Det er overraskende svært, så legen er bedst til børn over 5 år.

Det skal du bruge:

- Et træ, der fælder blade

Sådan gør du:
Find et træ i en park eller i skoven, som fælder blade, og læg mærke til, hvor vinden blæser.

Stil jer under træet eller lidt væk i blæseretningen og kig op.

Så snart I ser et blad på vej ned, gælder det om at løbe hen og fange det, inden det lander på jorden.

Legen kan optage både børn og voksne ret længe i sig selv, men den fungerer også rigtig fint som en måde at få lidt varme i kroppen, hvis det er koldt på din efterårstur.

Tip!
Er det for svært, kan de voksne også samle en armfuld nedfaldne blade og kaste dem op i luften. Så kan børnene prøve at fange så mange som muligt på vejen ned.

Gå i hi i skovbunden

Mange af skovens smådyr går i hi eller dvale, når det bliver koldt i efteråret. De laver små huler eller sover under bladene, indtil foråret og varmen kommer igen. Byg jeres helt egen hule eller bladbunke, og prøv på egen krop, hvordan det er at have et gemmested til vinteren.

Det skal du bruge:

- Varmt tøj, f.eks. termotøj (som godt må blive beskidt)
- Et sted med nedfaldne blade og grene
- Evt. et par tæpper, kiks og lidt varm saft i en termokande

Sådan gør du:

Begynd med at snakke fælles om, hvad dyrene mon gør for at overleve vinteren. Tal f.eks. om, at I har taget varmt tøj på i dag, ligesom dyrene spiser mad for at holde på varmen eller gror tykkere pels.

Mange smådyr og insekter gemmer sig nede under bladene, så I kan jo prøve, hvordan det egentlig er. Lad familierne skrabe en masse blade sammen til en bunke og prøv så på skift at kravle ind i bunken eller lade en anden dække dig til og fornem mørket, duften af blade og stilheden.

Andre, lidt større dyr, som f.eks. egernet eller grævlingen bygger sig en rede eller en hule, som de kan bo i. Prøv at bygge jeres egen hule af grene fra skoven.

Hvis I har taget tæpper og snacks med kan I gøre hulerne ekstra hyggelige, ligesom egernet f.eks. gerne lægger uld i sin rede.

Besøg hinandens huler og snak om, hvordan det føles at gå i hi.

Tag på en hyggelig mørkevandring

Mange børn og voksne kan blive bange i mørket, men en tur i den mørke natur kan være fantastisk hyggelig - især når vi går sammen.

Det skal du bruge:

- Flagermuslygter eller andet varmt lys
- Gode sko og varmt tøj

Sådan gør du:
Turen er god i al slags natur, f.eks. skov, kyst og åbent land, så vælg et sted, du kender godt. Hold ruten relativt kort, 1 km føles rigeligt langt, når det er mørkt.

Tænd lygterne og gå turen på rad og række i skumringen. Mærk vinden og lyt til lydene, mens I går, eller opdag, hvor stille, der kan blive, når mørket faldet på.

I kan også bevidst gå noget af turen i stilhed. Her kan det hjælpe at få en pind i munden, der beskytter dig i mørket (og gør det svært at snakke - smart)

Slut turen af med at synge et par godtnatsange eller læs en kort historie.

Tip!
Det kan være en god idé at slå dig sammen med en anden guide, så I kan stå klar med bål og noget varmt at drikke, når vandringen er forbi.

Oversigt over efterårets arter

Grævling

I oktober har grævlingen travlt med at fede sig op til vinteren, og den er derfor meget aktiv.
Den leder primært efter livretten, regnorm, men tager også gerne biller, snegle og endda rotter.

Grævlingen er et af vores største rovdyr i Danmark, men det er de færreste, der får fornøjelsen af at se den med deres egne øjne. Den er nemlig nataktiv og meget sky. Du kan dog finde spor fra den i form kegleformede huller i græsplænen, dybe huller med en lille lort i bunden eller brede poteaftryk med meget lange kløer.

Den bor i skovbryn og jager på åbne områder, såsom marker og enge.

Hestekastanje

Mange forbinder hestekastanjen med efteråret, og det er da også i september og oktober, at træets brune frugter er til at finde overalt.

Hestekastanjens frugt er ikke spiselig, men de kan laves til kastanjedyr og er rar at have i lommen til at holde om.

Du kan kende hestekastanjen fra den spiselige ægte kastanje på både bladene, skallerne og selve frugten. Hestekastanjens blade er store og nærmest håndformede med 5-7 fingre, skallens pigge er ikke så tætte og selve frugten er hård, rund og helt glat.

Du finder nemmest hestekastanjen langs veje og i parker, men du kan også støde på den i skoven.

Kronhjor*t*

Efteråret betyder brunst for kronhjorten, og det er nu, du kan høre dens karakteristiske dybe brøl.

Hjortene kæmper om hunnernes gunst og forsøger samtidig at skræmme andre hanner væk med de kraftige brøl, der markerer en stærk hjorts territorie.

De store gevirer er ikke kun til pynt - skulle et par hjorte have lyst til at tage kampen op mod hinanden, bruger de gevirerne til at støde mod hinanden og afgøre, hvem der er stærkest.

Brunsten får den ellers sky hjort til at tage flere chancer og det er derfor klogt at holde dig på afstand, hvis du hører eller ser en kronhjort i brunst.

Vi har vilde kronhjortebestande i Jylland og på Sjælland, og de foretrækker at leve i store nåleskove tæt på åbne heder, moser eller enge.

Lærk

I oktober sker der noget bemærkelsesværdigt, når lærken som det eneste nåletræ i Danmark taber sine nåle op til vinteren.

Lærketræets bløde, grønne nåle bliver langsomt gyldne i efteråret for til sidst at drysse ned i skov-bunden præcis som vi kender det fra f.eks. bøgen. Træet står så nøgent over vinteren, før det skyder nye, lysegrønne nåle til foråret igen.

Lærk er kendt for at være fyldt med harpiks, og det gør, at den ikke så let bliver angrebet af insekter og svampe. Det gør dog også, at den sprutter, når man laver bål med træet, og det brænder rigtig dårligt.

Så du må nøjes med blot at kigge på den smukke lærk, når den smider sommertøjet i nåleskove over hele landet.

Oktobermåler

Oktobermålererne er sande efterårsbebudere, da de, som navnet antyder, kommer frem af puppen og flyver i oktober og november.

Egentlig er der tre slags oktobermålere i Danmark, men de er så ens, at det er svært at kende forskel, og de har derfor fået et fælles navn. De har alle et stribet, gråbrunt mønster på vingerne, der gør dem geniale til at gemme sig på træstammer og visne blade.

Oktobermålerne spiser ikke mad i deres natsværmerstadie og klarer altså denne del af deres liv udelukkende på det, de fik at spise som larver.

Du finder oktobermålerne over hele landet i lyskegler eller på oplyste husmure, når mørket er faldet på.

Sangsvane

I oktober får vi fint besøg fra Sibirien og det nordlige Skandinavien, når sangsvanen kommer som trækfugl for at overvintre.

Du hører dem sandsynligvis, før du ser dem, for de er kendt for deres høje trompetlyde, som de synger, når de kommer flyvende i store flokke. De går også gerne og trutter med hinanden, når de går rundt på vintermarkerne og spiser rester fra afgrøder.

Gamle digtere og sagn fortalte, at sangsvanen sang sin melodi lige inden den døde, og den myte har givet navn til udtrykket "svanesang". De har nok syntes, at det lød smukt og melankolsk, når svanerne kaldte ud i vinteren.

Sangsvanen er desuden nem at kende på sit gule næb med sort spids og uden knop på toppen som knopsvanen.
De overvintrer især i Nordjylland og Sydøstdanmark, men du kan se og høre dem i hele landet på vej til deres destination.